

ลำดับสกุลเก่าบางสกุล

ภาคที่ ๓

สกุลเฉกอหมัด

ฉะบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์

พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

พระคำรวจเอก เจ้าพระยาราชศุภมิตร (อ๊อด ศุภมิตร)

ณเมรุวัดเบญจมบพิตร

เมื่อปีมะเมีย พ.ศ. ๒๔๗๘

หอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ ร.๙ นครราชสีมา

หอสมุดแห่งชาติ
31 พ.ค. 2533
กรมศิลปากร

ลำดับสกุลเก่าบางสกุล

ภาคที่ ๓

สกุลเฉกอหมัด

ฉะบับ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์

พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

พระตำรวจเอก เจ้าพระยาราชศุภมิตร (อ๊อด ศุภมิตร)

ณเมรุวัดเบญจมบพิตร

เมื่อปีมะเมีย พ. ศ. ๒๔๗๓

เลขหมู่ 929.7999593
ก 486 กร
เลขทะเบียน 06.31ว.30335

เจ้าพระยาราชศุภมิตร
เมื่อเป็นพลทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์

คำนำ

เจ้าภาพงานศพเจ้าพระยาราชศุภมิตร (อ๊อด ศุภมิตร) ได้มาบอกข้าพเจ้าไว้ช้านาน ว่าขอให้ช่วยเลือกเรื่องหนังสือและแต่งเรื่องประวัติของเจ้าพระยาราชศุภมิตรสำหรับพิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ แต่ข้าพเจ้ารับเอามานอนใจเสียด้วยติดงานอื่นและยังมิได้มีกำหนดแน่ว่าจะปลงศพเจ้าพระยาราชศุภมิตรเมื่อใด มาทราบกำหนดแน่ว่าจะพระราชทานเพลิงในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๓ พอประจวบเวลาข้าพเจ้าเตรียมตัวจะไปยุโรป ทั้งมีงานอื่นที่จะต้องสะสางให้ลุล่วงไปก่อนอยู่เป็นอันมาก ถึงกระนั้นก็ได้พยายามตามที่สามารถจะทำได้

ส่วนเรื่องหนังสือซึ่งจะพิมพ์นั้น ข้าพเจ้าค้นหาหนังสือเก่าซึ่งยังไม่เคยพิมพ์ พบเรื่องลำดับต้นสกุลบุนนาคซึ่งเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ได้เรียบเรียงไว้ มีอยู่ในหอพระสมุดวชิรญาณเรื่องหนึ่ง ซึ่งพึ่งได้มาเมื่อเร็วๆนี้ หนังสือเรื่องนี้มักเรียกกันว่า "เรื่องเฉกอหมัด" ฉบับที่ข้าพเจ้าได้เคยเห็นมาแต่ก่อนล้วนแต่มีรอยผู้อื่นแก้ไขเพิ่มเติมเข้าเมื่อภายหลัง แต่ฉบับใหม่ที่ได้มายังหอพระสมุดนี้ ดูน่าเชื่อว่าตรงตามฉบับเดิมที่เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ได้เรียบเรียง จึงเห็นควรจะเอาออกพิมพ์ได้ และสมควรพิมพ์ในงานศพของเจ้าพระยาราชศุภมิตร เพราะตัวท่านก็เป็นเชื้อสายสืบมาแต่เฉกอหมัด เมื่อได้ตกลงใจว่าจะให้พิมพ์เรื่องหนังสือเฉกอหมัด ข้าพเจ้าสั่งให้คัดหนังสือนั้นเอามาพิจารณาดูหลักฐานในการที่เจ้าพระยาทิพากรวงศ์

สืบสวนเอามาจดไว้นั้น มีที่สงสัยว่าจะผิดอยู่หลายแห่งในตอน
บุคคลต้นสกุลสมัยกรุงศรีอยุธยา เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ท่านก็ได้
ออกตัวไว้ในบานแผนกข้างต้นหนังสือ ว่าท่านจดตามที่สืบถาม
ได้ความจากผู้อื่น ผู้ที่บอกความแก่ท่านอาจจะสำคัญผิด พา
ให้เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ผิดไปด้วยก็เป็นได้ ข้าพเจ้าคิดจะสอบสวน
ด้วยเดียวนี้มีหนังสือที่จะสอบได้อยู่บางเรื่อง เช่น พระราชพงศาวดาร
ฉะบับพระราชหัดถเลขา หนังสือคำให้การชาวกรุงเก่า และลำดับ
สกุลเก่าอื่นๆ แต่จนใจด้วยไม่มีเวลาว่างพอจะสอบสวน จึง
ให้พิมพ์ไปตามฉะบับที่ได้มา แต่ในตอนกรุงรัตนโกสินทรนั้น
เชื่อได้ว่าถูกต้องตามที่เจ้าพระยาทิพากรวงศ์จดไว้

ส่วนเรื่องประวัติของเจ้าพระยาราชศุภมิตรนั้น พระยาราชสมบัติ
(เอิบ บุรานนท์) ได้เรียบเรียงส่งมา เห็นว่าเรียบร้อยดีอยู่แล้ว
ด้วยพระยาราชสมบัติเป็นนักเรียนประโยค ๒ สวนกุหลาบชั้นเก่า ได้
เล่าเรียนในสำนักที่ดี ทั้งเป็นญาติอันสนิทของเจ้าพระยาราชศุภมิตร
รู้เรื่องประวัติกันดี ข้าพเจ้าจึงเอาเรื่องประวัติที่พระยาราชสมบัติ
เรียบเรียงติดตัวมาตรวจแก้ไขให้ได้เวลาเมื่อคอยเรือเมล์อยู่ที่เมือง
ปีนัง

ข้าพเจ้านึกเสียดายอยู่ที่ไม่สามารถจะทำหนังสือสำหรับแจก
ในงานปลงศพเจ้าพระยาราชศุภมิตรให้ดีขึ้นไปกว่านี้ได้ ด้วยเจ้าพระยา
ราชศุภมิตรได้เป็นมิตรอย่างสนิทสนมกับข้าพเจ้ามาตั้งแต่ตัวท่านยัง
เป็นนายร้อยตรีกองร้อยที่ ๒ ทหารมหาดเล็ก ๆ ตัวข้าพเจ้าไปเป็น

นักเรียน นายร้อย อยู่ใน กองร้อย ที่ ๖ ด้วยกัน กับ ท่าน เป็น เดิม มา ได้ชอบ พอ กัน มา จน ตลอด อายุ ของท่าน แต่ จน ใจ มีความ ขัด ข้อง ดัง ได้ กล่าว มา

ราชบัณฑิตยสภา ขอ อนุโมทนา ใน กุศล บุญราศี ทักษิณานุปทาน ซึ่ง เจ้าภาพ งาน ศพ เจ้าพระยาราชศุภมิตร ได้ บำเพ็ญ เป็น บัตติทานมัย บุญกิริยา วัตถุ มีกตัญญุตาธรรม เป็น ที่ ตั้ง ขอ ผล แห่ง กุศล นี้ จง สำเร็จ วิบากสุข แก่ ผู้ มรณะ สมควร แก่ คติ อุปบัติ นั้น ๆ เทอญ

กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

เมืองปีนัง

วันที่ ๒๕ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๗๓

ประวัติเจ้าพระยาราชศุภมิตร

เจ้าพระยาราชศุภมิตร (นามเดิมว่า อ๊อด ได้รับพระราชทานนามสกุลว่า ศุภมิตร)

พระมหาสงคราม (ศุข บุนนาค[๑]) เป็น บิดา

ท่านเป้า บุรานนท์[๒] เป็น มารดา

เจ้าพระยาราชศุภมิตร นับว่าสืบสกุลโดยตรงลงมาจากเจ้าพระยามหาเสนา (บุนนาค) ทั้งฝ่ายบิดาและมารดา ด้วยฝ่ายบิดาพระมหาสงคราม ศุข เป็นบุตรหลวงแก้วอายัด (จาด) หลวงแก้วอายัดเป็นบุตรเจ้าพระยามหาเสนา (บุนนาค) ฝ่ายมารดาท่านเป้า บุรานนท์ เป็นธิดาพระยาศรีอรรคราชนารถภักดี (เมือง บุรานนท์) พระยาศรีอรรคราชฯ ก็เป็นบุตรเจ้าพระยามหาเสนา (บุนนาค) จึงนับว่าเจ้าพระยามหาเสนา (บุนนาค) เป็นทั้งปู่ทวดและตาทวดโดยตรงลงมาทั้งสองฝ่าย

แต่แม้เจ้าพระยาราชศุภมิตรจะเกิดในสกุลบุนนาคมาทั้งฝ่าย

---

๑. เป็นน้องท่านกลิ่น ภรรยาสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ ท่านกลิ่นเป็นมารดาเจ้าพระยาสุรวงศไวยวัฒน์ (วรบุนนาค)

๒. เป็นน้องท่านผู้หญิงพัน ท่านผู้หญิงพันก็ในสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ.

บิดา และ มารดา ก็ดี ก็มิได้เกี่ยวไปในทางราชนิกูล เพื่อจะทรงป้องกันมิให้เกิดรังเกียจกับพวกสกุลบุนนาคที่เป็นราชนิกูล พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงพระราชทานนามสกุลว่า ศุภมิตร[๑]

เจ้าพระยาราชศุภมิตร เกิดในรัชชกาลที่ ๔ เมื่อวันอังคาร ขึ้น ๒ ค่ำ เดือนยี่ ปีเถาะ สัปตศกจุลศักราช ๑๒๑๗ ตรงกับวันที่ ๙ มกราคม พ.ศ. ๒๓๙๘

เมื่ออายุ ๙ ปี ผู้ปกครองส่งไปให้เล่าเรียนอักขระสมัยตามแบบโบราณ ในสำนักพระอมรโมลี (นพ) วัดบุบผาราม

มาถึงปีมะโรง พ.ศ. ๒๔๑๑ เป็นปีที่ ๑ ในรัชชกาลที่ ๕ ได้เข้าถวายตัวเป็นมหาดเล็กพิเศษ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เข้าสังกัดอยู่ในเวรฤทธิ์ ต่อมาณปีมะเมีย พ.ศ. ๒๔๑๓ เมื่อโปรดเกล้า ฯ ให้ตั้งกองทหารมหาดเล็กขึ้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้รวบรวมบรรดาบุตรข้าราชการที่เป็นมหาดเล็กเข้ารับราชการเป็นทหาร เจ้าพระยาราชศุภมิตรจึงไปเป็นทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ เข้าฝึกหัดวิชชาทหารในสำนักนายพันตรี หลวงรัดรณยุทธ (เล็ก) และมิศเตอร์เบิก ชาวอังกฤษ แล้วเป็นพลทหารประจำการอยู่ในหมวด ๒

ในปีนั้นเสด็จ ฯ ประพาสเมืองสิงคโปร์และเมืองชะวา เจ้าพระยาราชศุภมิตรได้ตามเสด็จออกไปด้วย แต่ไปเพียงเมืองสิงคโปร์ ด้วยไปมีการตัดกระบวนเสด็จให้น้อยลง จึงโปรดเกล้า ฯ ให้กลับ

---

๑. ดูคำนำลายพระราชหัตถ์พระราชทานนามสกุลท้ายประวัติ.

เมื่อมียศชั้นนายร้อย ในกรมทหารมหาดเล็ก ฯ

กรุงเทพ ฯ เสียก่อน พร้อมกับ ทหาร คน อื่น ๆ และ ตำรวจ อีกหลายสิบคน ด้วยกัน

ถึง ปี มะแม พ.ศ. ๒๔๑๕ ทรง พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เป็น นายสิบโท และ ประจำ อยู่ใน กองร้อย ที่ ๖ แล้ว เลื่อน ขึ้น เป็น นายสิบเอก ในปี ระกา พ.ศ. ๒๔๑๖

ในระวาง ที่ รับราชการ เป็นทหาร อยู่นั้น เจ้าพระยาราชศุภมิตร เป็นผู้ซึ่ง เพื่อน ทหาร ชอบ ทั้งผู้น้อย ผู้ใหญ่ ด้วย อัธยาศัย ชอบพูด ชอบขัน ให้เกิด รื่นรมย์ และเป็นคน คะนอง แต่ มิได้ เบี่ยงไปในทางข้างชั่ว เป็น คน ซื่อ และ รักดี มา แต่ เดิม เป็นต้น ว่า ถ้า มี เวลา ว่าง ราชการ ก็ หาโอกาส เข้า เรียน หนังสือ ในโรงเรียนหลวง ซึ่ง ตั้ง ขึ้น ใน พระ บรม มหา ราชวัง เป็น ครั้งแรก เรียน หนังสือไทย เพิ่มเติมต่อ พระยาศรีสุนทร โวหาร (น้อย อาจารยางกูร) และ เรียน วิชชา เลข ต่อ หม่อมเจ้าตุ้ม ใน สมเด็จ เจ้าฟ้า กรมขุนอิศรานุรักษ์

ปี จอ พ.ศ. ๒๔๑๗ ได้ รับพระราชทานสัญญาบัตร์เป็นนายร้อยตรี และ คง ประจำการ อยู่ใน กองร้อย ที่ ๖ นั้น

ปี ชวด พ.ศ. ๒๔๑๘ เจ้าพระยา ราชศุภมิตร มี อายุ ครบ อุปสมบท ได้ กราบ ถวาย บังคมลาไป อุปสมบทอยู่ใน สำนักพระวิเชียร กระวี (เดช) ซึ่ง เป็น พระอุปัชฌาย์ พระเทพกระวี (นิ่ม) เป็น พระ กรรมวาจาจารย์ และ พระพุทธ วิริยากร (พุฒ) เป็น พระอนุสาว นาจารย์ จำพรรษา อยู่วัดบุบผาราม ๑ พรรษา เมื่อ ลา สิกขาบท แล้ว ก็ เข้ารับ ราชการ ตามเดิม

ปี ฉลู พ.ศ. ๒๔๒๐ ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเป็นนายร้อยโท แล้วย้ายไปประจำการในกองร้อยที่ ๕

ถึงปีวอก พ.ศ. ๒๔๒๗ เมื่อสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงเป็นผู้บังคับการกรมทหารมหาดเล็ก เจ้าพระยาราชศุภมิตรได้รับพระราชทานสัญญาบัตรบรรดาศักดิ์เป็นหลวงศิลปสารสราวุธ และต่อมาถึงปีระกา พ.ศ. ๒๔๒๘ โปรดเกล้า ฯ ให้เลื่อนบรรดาศักดิ์ขึ้นเป็นจมื่นวิชิตชัยศักดาวุธและยศเป็นนายร้อยเอก และตำแหน่งขึ้นเป็นผู้บังคับกองร้อยที่ ๕ นั้นอีก

เมื่อเสร็จงานพระราชพิธีลงสรงสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร ในปีจอ พ.ศ. ๒๔๒๙ สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพเลื่อนไปเป็นตำแหน่งผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก กรมหลวงอดิศรอุดมเดชได้ทรงบังคับการกรมทหารมหาดเล็ก เจ้าพระยาราชศุภมิตรก็ได้เลื่อนยศขึ้นเป็นนายพันตรีและตำแหน่งเป็นผู้ช่วยผู้บังคับการ

ปี ฉลู พ.ศ. ๒๔๓๒ เจ้าพระยาราชศุภมิตรได้รับราชการสำคัญอย่าง ๑ ซึ่งเดียวนี้มิใคร่มีใครทราบ ควรจะกล่าวไว้ให้ปรากฏ แต่จะต้องรื้อเรื่องมูลเหตุมาเล่าก่อน คือ ตั้งแต่ตอนปลายรัชชกาลที่ ๕ มาเกิดการทำเหมืองแร่ดีบุกแพร่หลายในแหลมมะลายู พวกเถ้าแก่ทำเหมืองว่าจ้างพวกจีนกุลีมาจากเมืองจีนมีจำนวนมากนับหลายหมื่น พวกนายเหมืองมักวิวาทกันด้วยเรื่องแย่งกุลีเป็นมูลเหตุอย่าง ๑ พวกกุลีมักได้ความเดือดร้อนด้วยถูกพวกนายเหมือง

ฉ้อฉนกดขี่อย่าง ๑ พวกจีนทำเหมืองจึงคิดตั้งอั้งยี่เดิมเพื่อ
ป้องกันตัว ครั้นเข้าพวกกันได้มากก็เลยใช้กำลังวิวาทบาดทะเลาะ
กับพวกอื่น ที่หลังจีนอั้งยี่นั้นเองเกิดแตกกันเป็น ๒ พวก เรียก
ว่าพวกตั้วกงษ์พวก ๑ พวกอั้งยี่หินพวก ๑ มีตั้งแต่เมืองสิงคโปร์
และตามเมืองชายทะเลตวันตกที่ทำเหมืองดีบุกเข้ามาในแดนไทยจน
ถึงเมืองภูเก็ตและเมืองระนอง ต่อมาพวกจีนที่ในกรุงเทพฯเอา
แบบอย่างมาตั้งอั้งยี่ขึ้นบ้าง เรียกว่าตั้วกงษ์พวก ๑ ซิวลิ่วก็อ
พวก ๑ ที่ในกรุงเทพฯไม่มีการทำเหมือง พวกอั้งยี่จึงอยู่ในจำพวก
คนค้าขาย และพวกจีนที่ค้าขายและรับทำภาษีอากร พระอนุวัตร
ราชนิยม (ยี่กอฮง) ซึ่งเคยเป็นหัวหน้าอั้งยี่ในกรุงเทพฯ ได้บอก
อธิบายเหตุว่าในสมัยนั้นได้เป็นหัวหน้าอั้งยี่เข้ารับทำภาษีอากรได้
เปรียบด้วยมีลูกน้องอยู่ในท้องที่มาก ได้ช่วยเป็นหูเป็นตาและ
ทำให้ผู้อื่นครั้นคร้ามไม่กล้าประมูลแย่งภาษี แต่การที่เป็นอั้งยี่ย่อม
ปกปิด รัฐบาลรู้ไม่ได้ทั่วถึงว่าจะมีอั้งยี่มากน้อยเท่าใด การ
เก็บภาษีอากรก็ยังต้องอาศัยให้จีนรับผูกขาด การปราบอั้งยี่จึง
มิได้ใช้อำนาจอย่างแข็งแรง ถ้าพวกอั้งยี่เกิดวิวาทบาดทะเลาะกัน
มักจะเรียกแต่พวกหัวหน้ามาเรียกทัณฑ์บนหรือทำโทษแต่ผู้ที่ก่อ
กรณีวิวาท ครั้นถึงบัดนี้พวกอั้งยี่ตั้วกงษ์กับพวกอั้งยี่ซิวลิ่วก็อ
เกิดวิวาทกันขึ้นเป็นการใหญ่ถึงตั้งสนามเพลาะรบกันบนถนนเจริญกรุง
พวกข้างเหนือตั้งอยู่ราวที่อุบางกอก พวกข้างใต้ตั้งข้างใต้นั้นลง
ไปต่างทำจังหล่อขวางถนนเจริญกรุงทั้ง ๒ ข้าง รบกันอยู่สัก ๓ วัน

จน การ ค้าขาย ต้อง หยุด เหลือ กำลัง ที่ นครบาล จะ ระงับ ประจวบ
เวลา นั้น ได้ โปรด ฯ ให้ รวม การ บังคับ บัญชา ทหาร บก ทหาร เรือ เข้า
เป็น กรมยุทธนาธิการ จึง มี พระ ราช ดำรัส สั่ง ให้ กรม ยุทธนาธิการ
ปราบ อั้ยี่ ที่ วิวาท กันใน กรุงเทพ ฯ ผู้ ใหญ่ ในกรมยุทธนาธิการ มี
สมเด็จ พระราชบิตุลา บรม พงศา ภิมุข เป็น ประธาน ประชุม กัน ที่ ศาลา
ยุทธนาธิการ (คือ ศาลา กระทรวง กลาโหม เดี๋ยวนี้) เมื่อ วันที่ ๒๐
มิถุนายน ปรึกษา วิธี ที่ จะ ปราบ อั้ยี่ พิเคราะห์ ดู ใน แผนที่ กรุงเทพ ฯ
เห็น ที่ อั้ยี่ ตั้ง รบกัน นั้น อยู่ ระวาง แม่ น้ำ ทาง ด้าน ตะวันตก ท้อง ทุ่ง
ทาง ตะวันออก จึง ตกลง กันให้ ทหารเรือ เป็น หนักงาน ปราบ ขึ้น มา
จาก ข้างใต้ ให้ ทหารบก ปราบ ลงไป จาก ข้างเหนือ ตามแนว ถนนบำรุง
เมือง ให้ พระยาชลยุทธโยธิน เป็น ผู้บังคับกอง ทหารเรือ เจ้าพระยา
ราชศุภมิตร เป็น กอง บังคับ ทหาร บก ทหาร เรือ ให้ ลง เรือ ล่อง ไป
ขึ้น ข้างใต้ ทั้ง กองปราบ และ กองหนุน ส่วน ทหารบก กองหนุนให้ เดิร
ออก จากใน เมือง แต่ เวลา เช้ามืดไป ตั้ง อยู่ ที่ วัด ยาน นาวา กองปราบ
รวม ทหารไว้ ที่ ศาลา ยุทธนาธิการ พอ รุ่งเช้า วันที่ ๒๑ มิถุนายน จะ
จับ รถราง ให้ ทหาร กองปราบ ซึ่ง เจ้าพระยาราชศุภมิตร เป็น ผู้นำ ขึ้น ด้วย
กัน ทั้งหมด กำหนด ให้ ได้ ลงมือ ปราบ พร้อม กัน เวลา ๘ นาฬิกา ทั้ง
ทหารบก ทหาร เรือ แต่ มี คำสั่ง กำชับ ให้ จับ กุม แต่ โดย ละม่อม เว้น
แต่ ถ้า พวก อั้ยี่ ต่อ สู้ หรือไม่ ยอม ให้ จับ . การ ที่ จับ นี้ เป็น ความลับ
มิได้ ให้ ผู้ อื่น รู้ พอ รุ่ง ขึ้น วันที่ ๒๑ มิถุนายน รถราง ขึ้น มา ถึง ที่
หลักเมือง ก็ คัน ก็ จับ ไว้ หมด จนพอบรรทุก ทหาร กองปราบ ลงไปด้วยกัน

(พวกรถรางก็พากันยินดี ด้วยเดิรรถรางไปไม่ได้อยู่แล้ว) การปราบจีนอั้งยี่วันนั้น ส่วนทหารบกเจ้าพระยาราชศุภมิตรเป็นผู้นำและผู้อำนวยการจับกุมจับพวกอั้งยี่ได้กว่าพันคน ที่ต้องยิงตายเพียงสก ๕ คน พอกลางวันก็ปราบอั้งยี่และรอจงหลอสำเรจ แลวเจ้าพระยาราชศุภมิตรก็นำทหารมหาดเล็กกองปราบขึ้นรถรางกลับขึ้นมา ในเวลาเมื่อกลับขึ้นมานั้น เจ้าพระยาราชศุภมิตรเหมือนอย่างเป็นวีรบุรุษคน ๑ ด้วยเมื่อพวกชาวเมืองรู้ว่าจับอั้งยี่ก็พากันแตกตื่นไปดูผู้คนล้นหลามสองข้างทาง ได้ดูพวกจีนอั้งยี่ที่ถูกจับเอาหางเปียผูกติดกันทหารคุมเป็นพวกๆเรียงมา เจ้าพระยาราชศุภมิตรกับพวกทหารมหาดเล็กตามหลังมาข้างท้าย ใครเห็นก็แสดงอาการชื่นชม เช่นฝรั่งก็ตบมือ พวกชาติอื่นก็ชมตามประเพณีของตน พวกทหารมาเล่าว่าเจ้าพระยาราชศุภมิตรยืนคุมกับคนขับรถรางรับคำนับเรียยมาตลอดทาง

จากวาระนี้ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรบรรดาศักดิ์เป็นพระราชวัลภานุสิษฐี ต่อมาเป็นตัวผู้บังคับการกรมทหารมหาดเล็ก แล้วเป็นราชองครักษ์ประจำการ กับทั้งได้เป็นองครักษ์ประจำพระองค์สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศอีกตำแหน่งด้วย

ครั้นปีมะเมีย พ.ศ. ๒๔๓๗ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯสถาปนาพระเกียรติยศพระบาทสมเด็จฯพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่ยังดำรงพระเกียรติยศเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอฯ เสด็จทรงศึกษาวิชชาอยู่ณประเทศอังกฤษขึ้นเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชมกุฎราชกุมาร

โปรดเกล้า ฯ ให้พระยาธรรมจรรยานุกูลมนตรี (ทองดี โชฏิกเสถียร) เป็นข้าหลวงเชิญประกาศสถาปนาพระเกียรติยศ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ เครื่องราชอิสริยยศ และสัญญาบัตรทหาร ออกไปทูลเกล้าถวาย ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพระยาราชศุภมิตร ออกไปประจำพระองค์พระบาทสมเด็จ ฯ พระมงกุฎเกล้า ฯ ในตำแหน่งพระอภิบาล ครั้งนั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เป็นองคมนตรี พระราชทานโต๊ะทอง ฯ เลื่อนยศขึ้นเป็นนายพันโท พระราชทานเหรียญดุษฎีมาลาเข็มราชการในพระองค์ เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็นพระยาราชวัลภานุสิษฐ์ และก่อนที่เจ้าพระยาราชศุภมิตรจะกราบถวายบังคมลาออกไปรับราชการในตำแหน่งพระอภิบาลนั้น ได้มีรับสั่งให้หาตัวเข้าไปเฝ้า ฯ ถึงข้างใน พระราชทานพระบรมราโชวาทในราชกิจอันจะพึงไปปฏิบัติกับมีพระราชดำรัสถามถึงการบ้านเรือนครอบครัว เจ้าพระยาราชศุภมิตรกราบบังคมทูลว่า มิได้มีความห่วงใยในทางการเหล่านี้แม้ขณะนั้นมีมารดาซึ่งชราอยู่ วาระที่เจ้าพระยาราชศุภมิตรเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทครั้งนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเงินส่วนพระองค์ให้ ๓๐ ชั่ง และเมื่อเจ้าพระยาราชศุภมิตรได้กราบถวายบังคมลาออกจากกรุงเทพ ฯ มหานครไปแล้ว สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนารถ ได้ทรงรับเป็นพระราชธุระในครอบครัวของเจ้าพระยาราชศุภมิตรตลอดมา เป็นพระมหากรุณาธิคุณแก่เจ้าพระยาราชศุภมิตรหาที่สุดมิได้

เจ้าพระยาราชศุภมิตรได้รับราชการในตำแหน่งพระอภิบาลประจำ

เมื่อรับราชการในตำแหน่งพระอภิบาลอยู่ใน
ประเทศยุโรป

พระองค์ พระบาทสมเด็จ ฯ พระมงกุฎเกล้า ฯ ตลอดเวลา เสด็จ ประทับ อยู่ ใน ประเทศ ยุโรป และ ระวางนี้ ได้ รับ พระราชทาน สัญญาบัตร เลื่อน ยศ เป็น นายพันเอก

ขณะ ที่ เจ้า พระ ยา ราช ศุภมิตร รับ ราช การ อยู่ ใน ประ เทศ ยุโรป เมื่อ พระ บาท สมเด็จ พระ มง กุฎ เกล้า เจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสประเทศใด เมือง ใด เจ้าพระยา ราชศุภมิตร ก็ได้ โดย เสด็จ พระราช ดำ เนิร ด้วย ทุกแห่ง ได้ เคย เฝ้าแหน พระเจ้าแผ่นดินหาสู่ผู้ปกครองเมือง เฝ้าเจ้านาย พบปะข้าราชการ ชั้นผู้ ใหญ่ ๆ ของ ประเทศ และ เมือง นั้น ๆ ขณะ นั้น เกือบ ทุกแห่ง

เจ้าพระยาราช ศุภมิตรได้ รับเครื่อง ราชอิสริยาภรณ์ ของประเทศ ต่าง ๆ ใน ยุโรป หลาย ประเทศ

ครั้น ปีขาล พ. ศ. ๒๔๔๕ พระบาทสมเด็จ พระมงกุฎเกล้า ฯ เสด็จ กลับ คืน สู่พระมหา นคร ฯ เจ้า พระยาราชศุภมิตร คง รับ ราชการ ประจำ อยู่ ใน พระองค์ มีตำแหน่ง เป็น เจ้ากรมวัง ในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช แต่ ยัง คงมี ตำ แหน่ง เป็น ราช องครักษ์ ประ จำอยู่ และ ได้ เลื่อน ยศ เป็น นายพลตรี

ฉุบี จอ พ. ศ. ๒๔๕๓ พระ บาท สมเด็จ พระ มงกุฎ เกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จ ขึ้น เถลิงถวัลยราชสมบัติ ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ ให้ เจ้าพระยาราชศุภมิตร มา รับ ราชการใน ตำแหน่ง ผู้ช่วย สมุหราชองครักษ์ เจ้าพระยาราชศุภมิตร รับ ราชการ ใน ตำแหน่ง นี้ อยู่ได้ หน่อยหนึ่ง ก็ทรง

พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ไปรับราชการ ในกรม พระตำรวจหลวง ฯ มีตำแหน่ง เป็น สมุหพระตำรวจ กับ เป็น ราชองครักษ์พิเศษขึ้น ส่วนยศ ในกรม พระตำรวจ ฯ โปรดเกล้า ฯ ให้เป็น พระตำรวจโท แล้วเลื่อนขึ้น เป็น พระตำรวจเอก

มาปลาย พ.ศ. ๒๔๖๓ ทรง พระ ราชดำริ จะทรง พระ กรุณา โปรดเกล้า ฯ สถาปนา บรรดาศักดิ์ขึ้น ในชั้นสูง สุด แต่ ในเวลานั้น ยัง ไม่ ถึงกาลกำหนด ตาม พระราชประเพณี ที่จะพึง พระราชทาน แต่ เพื่อให้เป็นเกียรติยศ แก่ เจ้าพระยาราชศุภมิตร เป็น พิเศษ ได้ ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ ให้ เจ้าพระยาราชศุภมิตร นั่งเฝ้า ฯ ใน งานพระราช พิธีใด ๆ ร่วม ชั้น เสนาบดี และเจ้าพระยา (ที่ มี อยู่ใน ยุค นั้น) ไป พลาง ก่อน เจ้าพระยาราชศุภมิตร เริ่ม เข้าเฝ้า ฯ ตาม ที่ทรง พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ เช่นนี้ ใน พระราช พิธีตะรุษสงกรานต์ พ.ศ. ๒๔๖๒ เป็นครั้งแรก และก็ต่อ ๆ มา จน ถึง วันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๓ ก็ ทรง สถาปนา บรรดาศักดิ์ขึ้น เป็น เจ้าพระยา มี ประกาศ พระบรมราช โองการ ดังนี้

"อนึ่ง ทรงพระราช ดำริ ว่า พระยา ราชวัลภานุสิษฐ์ ได้ถวายตัว เป็นมหาดเล็ก ใน พระบาทสมเด็จ พระรามาธิบดีศรีสินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็น มหาดเล็ก วิเศษ รับราชการ สนอง พระเดช พระคุณ อยู่ในเวรฤทธิ์ ครั้น เมื่อ พระพุทธศักราช ๒๔๖๓ ทรง พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ตั้งกรม ทหาร มหาดเล็ก ราชวัลลภรักษา พระองค์ขึ้น จึง โปรดเกล้า ฯ ให้ พระยาราชวัลภานุสิษฐ์ ไป รับราชการ เป็น พลทหาร มหาดเล็กรักษาพระองค์ พระยาราชวัลภานุสิษฐ์ก็ได้ตั้ง

ห้องสมุดพุทธสมาคม
จังหวัดนครราชสีมา

ใจ รับราชการ ด้วย ความ อุตสาหะ มิได้ มีความ ย่อหย่อน ได้ รับพระราช ทาน บำเหน็จ ความชอบ เลื่อน ตำแหน่ง ยศ และ บรรดาศักดิ์ ขึ้น โดย ลำดับ คือ เมื่อ ปี พ. ศ. ๒๔๒๐ ได้ รับ พระราชทาน ยศ เป็น นายร้อย โท เมื่อ ปี พ. ศ. ๒๔๒๗ ได้ รับ พระราชทาน บรรดาศักดิ์ เป็น หลวงศิลปสาร สราวุธ และเมื่อ ปี พ.ศ. ๒๔๒๘ ได้ รับ พระ ราชทาน ยศ เป็น นาย ร้อย เอก และ มี บรรดาศักดิ์ เป็น ที่ จมื่น วิชิตชัยศักดาวุธ บังคับ การ ใน กอง ร้อย ที่ ๕ กรม ทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ ใน สมัยนั้น เมื่อ สมเด็จ พระเจ้าบรมวงศเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีส่างวงศ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ วรเดช ซึ่ง ทรง ดำรง ตำแหน่ง เป็นผู้บังคับ การ กรม ทหาร มหาด เล็ก เสด็จ ไม่อยู่ ได้ โปรด ให้ เป็นผู้ช่วย บังคับ บัญชาการ ทั่วไป ในกรม ทหาร มหาดเล็ก แทนพระองค์ อยู่เนือง ๆ และเมื่อพระ บาทสมเด็จ พระ พุทธเจ้าหลวง เสด็จ ประพาส หัวเมือง ต่าง ๆ ก็ได้ เป็น ผู้บังคับบัญชากอง ทหารม้า แล ทหาร ราบ มหาดเล็ก รักษาพระองค์ ล่วงหน้า ไปคอย รับเสด็จ ตลอด ทั่ว ทุกกอง เป็น การ พิเศษ และเมื่อ ปี พ. ศ. ๒๔๓๐ ได้ รับ พระราชทาน ยศ เลื่อนขึ้น เป็น นายพันตรี ผู้ช่วย ผู้บังคับการ กรมทหาร มหาดเล็ก และเมื่อปีพ.ศ. ๒๔๓๒ พวกจีน อั้ง ยี่ กระทำการ บัง อาจ ซ่อง สุม ควบคุม กัน เป็นหมู่ เป็นพวก ก่อการ วิวาท ฟันแทง ยิงกัน เป็นการใหญ่ ที่ตำบล บางขวาง จังหวัดพระนคร การ ระงับ วิวาท ถึงต้องใช้ กำลัง ทหาร พระยาราช วัลภานุสิษฐี ได้ เป็น หัวหน้า นายทหาร คุมกอง ทหารมหาดเล็ก ไป ระงับ ปราบปราม พวกจีน อั้งยี่ จน การณ์นั้นสงบ เป็น ที่ เรียบ ร้อย โดยตลอด ครั้นเมื่อปี พ. ศ. ๒๔๓๕ ก็ได้เลื่อน บรรดาศักดิ์

ขึ้น เป็น พระราชวัลภานุสิษฐ์ และ เป็นผู้บังคับการกรมทหารมหาดเล็ก รักษาพระองค์ ทั้งทรง พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ เป็นราชองครักษ ประจำการ ด้วย

อาศัย เหตุที่ พระยาราช วัลภานุสิษฐ์ ได้ รับ ราชการ สนอง พระ เดช พระคุณ ใกล้ชิดใน พระบาทสมเด็จ พระพุทธเจ้าหลวง มา จึง ทรงหยั่ง ทราบ ใน ความ สวา มิภักดิ์ ซื่อ สัตย์ สุจริต ของ พระยา ราช วัลภานุสิษฐ์ โดยแน่ชัด เป็น ที่ ทรง ไว้วาง พระราชหฤทัย เป็น อย่างยิ่ง ใน ปี พุทธศักราช ๒๔๓๗ นั้น จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ เลื่อน บรรดาศักดิ์ขึ้นเป็นพระยา ราชวัลภานุสิษฐ์ และพระราชทาน สัญญาบัตร ยศ เป็น นายพันโท ให้ออก ไปเป็น ราชองครักษ์ ประจำ รักษาพระองค์ พระบาทสมเด็จ พระเจ้า อยู่หัว เมื่อ ครั้ง ยัง ทรง ดำรง พระราชอิสริยยศ เป็น สมเด็จ พระยุพราช ซึ่งทรงศึกษา วิทยาการ อยู่ ณประเทศอังกฤษ พระยาราชวัลภานุสิษฐ์ ได้อยู่ประจำรับราชการ สนอง พระเดช พระคุณ ใกล้ชิด พระยุคลบาท เป็นเวลา ช้านาน นับ ว่า เป็น พระอภิบาล ผู้สนิท ตลอด เวลา ที่ ประทับ อยู่ณประเทศ ยุโรป และ เมื่อเสด็จคืน สู่กรุงเทพมหานคร แล้ว ก็ ยัง คงรับ ราชการ สนอง พระเดช พระคุณประจำ อยู่ใน พระราช สำนัก เป็น ตำแหน่ง เจ้ากรมวัง ตลอด เวลา ที่ทรง ดำรง พระ ราช อิสริยยศ เป็น สม เด็จ พระยุพราช และได้ รับพระราชทาน เลื่อน ยศ ต่อมา โดย ลำดับ เป็น นายพันเอก ตลอด จน ถึง นายพลตรี

ครั้น เมื่อ เสด็จ เถลิง ถวัลยราชสมบัติ แล้ว ก็ยัง ได้ รับ ราชการ ใน ตำแหน่ง ราชองครักษ์ และ ภายหลัง ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ

เมื่อมีตำแหน่งเป็นเจ้ากรมวัง

พระราชทานยศ ให้เป็น พระตำรวจโท แล้วเลื่อนขึ้นเป็น พระตำรวจ
เอก ตำแหน่ง สมุหพระตำรวจหลวง รักษาพระองค์ และเป็นราชองครักษ
พิเศษ รับ ราชการ สนอง พระเดชพระคุณมาจน บัดนี้ มีหน้าที่ ประจำ
ใกล้ชิด ฝ่าละออง ธุลีพระบาท อยู่เป็นนิตย์ ทั้งในเวลาประทับอยู่ในพระ
มหานคร และ โดย เสด็จ พระราชดำเนิร ณ ที่ ต่าง ๆ มิได้ ขาด มี ความ
อุตสาหะ พิริยภาพ โดย สม่ำ เสมอ มิได้ ย่อหย่อน เป็นที่ ทรง ตระหนัก
แน่ พระราช หฤทัย ใน ความ ซื่อสัตย์สุจริต และ จง รักภักดี ต่อใต้ ฝ่า
ละออง ธุลีพระบาท โดยมั่น คง จึง เป็น ผู้ ที่สมควร จะทรง ยกย่อง พระ
ราชทาน ฐานันดร ศักดิ์ อันสูงได้

จึงมี พระบรมราช โองการ ดำรัสสั่ง ให้สถาปนา พระยาราชวัลภา
นุสิษฐ์ ขึ้น เป็น เจ้าพระยา มีสมญาจาริก ใน หิรัญบัฏ ว่า เจ้าพระยา
ราชศุภมิตร วัลภานุศิษฏ์สุรเสนี เทพวัชรีศรีสวามิภักดิ์พิเศษ วิเทศจิร
วาสีอัครวราภิบาล สุจริตไพศาลสุนทรพจน์ อดุลยยศราชองครักษ์
อัครรัตนไตรยสรณธาดา เมตตาชวาธยาศัย อภัยพิริยบรากรมพาหุ
คชนาม ถือ ศักดินา ๓๐๐๐๐ จง เจริญ ทฤฆชนมายุพรรณสุขสิริ
สวัสดิ์พิพัฒนมงคลธนสารสมบัติ บริวารสมบูรณ ทุกประการ เทอญ.

และได้ รับ พระราช ทาน เครื่อง ราชอิสริยยศ ตามบรรดาศักดิ์ เจ้า
พระยา หีบ หมาก ทอง คำ ลงยา ๑ มาลา เส้า สะเทิน เกี้ยว และ ยอด
ลงยา ๑ เสื้อ ทรง ประพาส ขลิบ ทอง ๑ กระบี่ ฝัก ทอง คำ จำหลัก ๑

เจ้าพระยา ราชศุภมิตรได้ รับ พระราชทาน เกียรติยศ สูง สุด เมื่อ

อายุล่วงเข้า ๖๕ เข้าเกณฑ์ชรา แต่นั้นมาพยาธิก็จับเบียดเบียน เริ่มจับโสตประสาทพิการจะสดับตรับฟังอันใดไม่ใคร่ได้ศัพท์ ทั้งมีอาการชะนิดสามวันดีสี่วันไข้อยู่เนือง ๆ ได้นำความอิดอัดใจในการที่จะรับราชการฉลองพระเดชพระคุณมิได้เต็มที่เช่นนั้นชินกราบบังคมทูล ๆ เมื่อราว พ.ศ. ๒๔๖๕ เพื่อขอพระราชทานกราบถวายบังคมลาออกจากหน้าที่ราชการจักได้ผ่อนพักรักษาตัว ก็มิได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ โดยเหตุนี้เจ้าพระยาราชศุภมิตรจึงคงรับราชการประจำตำแหน่งต่อมาจนตลอดรัชชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มารัชชกาลปัจจุบันนี้ เจ้าพระยาราชศุภมิตรยิ่งมีอาการทุพพลภาพลง จำเป็นต้องออกจากตำแหน่งราชการ และในการที่ได้ออกจากตำแหน่งราชการประจำนั้น ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ พระราชทานเกียรติยศพิเศษให้เป็นผู้กำกับการกรมพระตำรวจหลวง คงแต่งเครื่องแบบตำรวจหลวงได้เช่นเดียวกับที่ประจำการอยู่เป็นพิเศษ และเบี้ยบำนาญนั้นก็พระราชทานเป็นพิเศษฉะเพาะตัวอีกด้วย

เจ้าพระยาราชศุภมิตรป่วยมาแต่ต้น ๆ พ.ศ. ๒๔๗๑ ครั้นถึงเดือนมกราคมพุทธศักนั้นมีอาการทรุดลง ต่อมาอาการก็กำเริบขึ้นเป็นลำดับ นายพันโท พระวรสุนทโรสถ แพทย์ประกอบยารักษาอาการมาแต่ทรงกับทรุด ครั้นถึงวันที่ ๒๐ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๒ ราวเวลา ๑๐ นาฬิกา เจ้าพระยาราชศุภมิตรถึงอสัญญกรรมอายุย่างเข้า ๗๕ ปี พระราชทานโกษแปดเหลี่ยมประกอบศพ

ขณะเมื่อเจ้าพระยาราชศุภมิตรป่วยมีอาการหนักมากอยู่นั้น

ความทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทชั้น ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ
ให้เจ้าพระยาพิชเยนทรโยธิน สมุหราชองครักษ์ไปเยี่ยมแทนพระองค์
และเจ้านายชั้นผู้ใหญ่ ๆ มีสมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ เจ้าฟ้ากรมพระนคร
สวรรควรพินิต สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ
เป็นอาทิ ก็ได้มีพระกรุณาเสด็จเยี่ยม

วัน, เดือน, ปี, ที่เจ้าพระยาราชศุภมิตร
ได้รับพระราชทานยศบรรดาศักดิ์และเครื่องราชอิสสริยาภรณ์

	พ.ศ.	๒๔๑๗	เป็น	ว่าที่นายร้อยตรี
๑๐. ๕.	,,	๒๔๒๐	,,	นายร้อยโท
๒๔. ๓.	,,	๒๔๒๗	,,	หลวงศิลปสารสราวุธ
๖. ๗.	,,	๒๔๒๘	,,	นายร้อยเอก
๖. ๗.	,,	๒๔๒๘	,,	จมื่นวิชิตไชยศักดาวุธ
๑๘. ๑๐.	,,	๒๔๒๙	,,	ป. ม.
๑๖. ๒.	,,	๒๔๓๐	,,	นายพันตรี
๕. ๘.	,,	๒๔๓๕	,,	พระราชวัลภานุสิษฐ์
๓๐. ๙.	,,	๒๔๓๕	,,	ป. ช.
๓. ๙.	,,	๒๔๓๖	,,	ต. ม.
๓๐. ๑๐.	,,	๒๔๓๗	,,	นายพันโท
๓๐. ๑๐.	,,	๒๔๓๗	,,	พระยาราชวัลภานุสิษฐ์
๗. ๒.	,,	๒๔๔๓	,,	นายพันเอก
๑๕. ๒.	,,	๒๔๔๖	,,	นายพลตรี
๒๔. ๖.	,,	๒๔๔๖	,,	ต. ช.
๓๖. ๘.	,,	๒๔๕๑	,,	ท. จ.
๑. ๑๐.	,,	๒๔๕๒	,,	ท. ม.

๓๑. ๙.	,,	๒๔๕๓	,,	ป.ม.
๑๑. ๙.	,,	๒๔๕๔	,,	ท.จ.ว.
๑๑. ๙.	,,	๒๔๕๖	,,	ป.ช.
๑๑. ๙.	,,	๒๔๖๓	,,	เจ้าพระยาราชศุภมิตร
๑๑. ๙.	,,	๒๔๖๓	,,	ป.จ.

นอกจากที่กล่าวนี้ เจ้าพระยาราชศุภมิตร ยังได้รับพระราชทานตรารัตนวราภรณ์ วชิรมาลา และวัลลภาภรณ์กับเหรียญรัตนาภรณ์ชั้น ๑ (รัชชกาลที่ ๖)

เกี่ยรติยศพิเศษ ซึ่งเจ้าพระยาราชศุภมิตร ได้รับพระราชทานในรัชชกาลบัจจุบันนี้

คำสั่งที่ ๒/๒๔๖๙

เรื่อง โปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพระยาราชศุภมิตร เป็นผู้กำกับการกรมพระตำรวจหลวงรักษาพระองค์เป็นพิเศษ

กรมบัญชาการกระทรวงวัง

วันที่ ๑ เมษายน พระพุทธศักราช ๒๔๖๙

มีพระบรมราชโองการเหนือเกล้า ฯ สั่งว่า ที่โปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพระยาราชศุภมิตรออกจากราชการรับพระราชทานเบี้ยบำนาญแล้วนั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพระยาราชศุภมิตรเป็นผู้กำกับการในกรมพระตำรวจหลวงรักษาพระองค์ แต่งเครื่องแบบตำรวจได้เช่นเดียวกับขณะที่ประจำการเป็นพิเศษ.

เจ้าพระยาธรรมา

เสนาบดี

ที่ ๓๒/๑๒๖ กรมราชเลขาธิการ

วันที่ ๙ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๖๙

เรียน ท่าน เจ้า พระยา ราชศุภมิตร

ตาม ที่ .....

.....

ทรง พระราช ดำริ ว่า ท่านได้ รับ ราชการ โดย ความ ซื่อ ตรงจง รักภักดี เป็น ที่ไว้ วาง พระราชหฤทัย อย่าง สนิท มา นาน จึง ทรง พระกรุณา โปรด เกล้า ฯ พระราชทาน เบยบำนาญ แก่ท่าน เดือนละ ๙๐๐ บาท เป็น พิเศษ ฉะเพาะ ตัว และ ท่าน ควรได้ รับ เกียรติยศ พิเศษ เป็นผู้ กำกับ การกรม พระ ตำรวจ หลวง แต่ง เครื่อง แบบได้ ตาม ชั้นเดิม เหมือน ตำรวจประจำ การ สืบไป.

เจ้าพระยามหิธร

สกุลเฉกอหมัด

หน้าต้น พงศาวดาร วงศเจ้าคุณผู้เถ้า

เจ้าพระยาวิวงศมหาโกษาธิบดีที่พระคลัง จัดแจงเรื่องพงศาวดาร ตาม จดหมายเหตุ มี มา แต่ ก่อน และได่ถาม ท่าน ผู้ ใหญ่ จำไว้ ได้ จึง ร้อยกรอง เข้าไว้ เพื่อ ประโยชน์ จะให้ ญาติ พี่น้อง บุตร หลานไปข้างหน้าจะ ได้ รู้จักกันไว้

เดิม เฉกอหมัด กับ มหะมัดสุอิด ๒ คน พี่น้อง พา พวก แขก ชาติ มหะมัด เข้า มา กรุงเทพ ฯ มาก พระเจ้า แผ่นดิน กรุงเก่า ตั้ง ให้ เฉกอหมัด เป็น พระยา เฉกอหมัด ตั้ง บ้าน อยู่ ท่ากายี

ชั้น ที่ ๑

พระยาเฉกอหมัด มี บุตร ธิดา ๓ คน คือ

ที่ ๑ บุตร ชื่อ ชื่น เป็น พระยา วรเทศภักดี แล้วได้ เป็น ที่ เจ้าพระยาอภัยราชา ที่สมุหนายก

ที่ ๒ บุตร ชื่อชม ถึง แก่ กรรมไม่ มี บุตร ธิดา

ที่ ๓ ธิดา ชื่อ ชี

ชั้น ที่ ๒

เจ้าพระยาอภัยราชา ชื่น บุตรพระยาเฉกอหมัด มี บุตร ธิดา ๒ คน คือ

ที่ ๑ ธิดาไม่ ปรากฏ นาม

ที่ ๒ บุตร์ชื่อหม่อม สมบุญ เป็น พระยาบำเรอภักดิ์ แล้ว ได้เป็น เจ้าพระยาชำนาญ ที่สมุหนายก

ชั้นที่ ๓

เจ้าพระยาชำนาญ สมบุญ บุตรเจ้าพระยา อภัยราชา ชั้น มีบุตร ๒ คน คือ

ที่ ๑ บุตรชื่อหม่อมใจ ได้เป็นที่เจ้าพระยาเพ็ชรพิชัย

ที่ ๒ บุตรชื่อหม่อมจิตร ถึงแก่กรรมไม่มีผู้สืบสกุล

ชั้นที่ ๔

เจ้าพระยาเพ็ชรพิชัย ใจ บุตรเจ้าพระยาชำนาญบริรักษ์ สมบุญ ได้ธิดาเจ้าพระยารัตนาธิเบศรเป็นภรรยา มีบุตรธิดาด้วยกัน ๓ คน คือ

ที่ ๑ ชื่อหม่อมแก้ว เป็นภรรยาเจ้าพระยากระลาโหมคลองแกลบ

ที่ ๒ ชายชื่อหม่อมเชน ได้เป็นที่พระยาวิชิตณรงค์ แล้ว เป็น พระยาจุฬาราชมนตรี

ที่ ๓ บุตรไม่ปรากฏนาม ตางคนว่าชื่อเสน ได้เป็นที่ พระยาจ่าแสนยากร กระลาโหมวังหน้า ในรัชชกาลสมเด็จพระเจ้าสุริยาสน์อมรินทร

ชั้นที่ ๕

ท่านแก้ว ธิดาเจ้าพระยาเพ็ชรพิชัย ใจ เป็นภรรยาเจ้าพระยากระลาโหมคลองแกลบ มีบุตรธิดา ๓ คน คือ

ที่ ๑ ชื่อหม่อมปลี มารดาไม่ปรากฏนาม ได้เป็นที่พระ

วันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๑๖

ถึง พระเทพปริยัติมุนี (อ๊อด)

เรื่อง ทรงสดุดีของพระเทพคณิโลโดย

ทรงดูเหมือนว่าปัญหาอยู่ที่ว่า ทำอย่างไรจึงจะ

พระพุทธศาสนาจึงจะสืบสกุลทางเชื้อพระเทอยรตลอด

สาย (บุตร) ตลอดนี้ก็แม้จะใช้ในความว่า

"บุตร" ก็ยังมีความสงสัยอยู่ แต่ยังมีพวก

ลูกหลานเชื้อพระวงศ์จะสืบสายสกุล (บุตร) ซึ่ง

เกิดแต่เชื้อสายนั้น ดูเหมือนๆ สกุล

ของตนอยู่ ดูเหมือนว่าอยู่ที่จะให้มีแสดงชัด

ก่อพิจารณาเห็นสมควรให้ใช้นามสกุลว่า

"บุนนาค - หลวง" ส่วนผู้ที่ใช้นามสกุล

ตามเจ้าพระยาอรคมหาเสนา (บุนนาค)

หรือตามพระยาศรีสุนทรโวหาร นั้น เจ้าพระยา

ยมราชก็ให้ใช้นามสกุลว่า "บุนนาค" ตามๆ

แต่ส่วนตัวข้าพเจ้าเห็นว่า เจ้าคุณหลวงฝ่าย

ฝ่ายบ้านเมืองสูงใหญ่ ไม่ควรจะเอาตามก้นเขา

ฟันเป็นนามสกุล เพราะตามเกณฑ์ที่ว่า

ผู้หลงตนผู้ตื้นสกุล เพราะฉะนั้นพึงทำดังละเหมาะ

ทำเช่นพวกเวทศาสอ่า หมดสกุลคงมีแต่

"บุนนาค" เท่านั้น แต่ที่แหวหาเช่นนี้บนฟ้า

หาพวกเวทศาสและพยัญชนะที่บางคนก็จะใส่

พอใจนัก เพราะก็จะได้ชื่อ "บุนนาค" เหมือน

กันแล้ว บรรดาผู้ที่สิ้นสกุลจากการ

หาพระคุณองค์มหาเสนา (บุนนาค) ก็จะใส่

ชื่อกันสะท้อนเดียวกันไปหมด ไม่มีอะไรจะ

แสดงให้เห็นได้เลยว่าใครเป็นลูกหลาน

ทางสายเชื้อคุณหลวง ซึ่งพวกลูกหลานเชื้อ

คุณหลวงไม่ต้องการเลย ต้องการให้มีอะไร

แสดงว่าพวกเขาดีกว่าคนอื่นๆ

เมื่อเป็นอยู่เช่นนี้แล้ว นับวันยิ่งเหมือนว่า

หนังสือเล่มนี้ใช้คำว่า "ขุนหลวง"
หมายถึง ก็คงมีคนถามว่า "หลวง" นั้นคืออะไร
ทำไม ทำไมจึงไม่ใช้คำว่า "ขุนสุภมิตร" ซึ่งเป็นชื่อที่ใช้กันมาแต่ดั้งเดิม
ในเรื่องนี้ขอให้ดูคำอธิบายในหนังสือ "ขุนหลวงพระงั่ว" ของ
ผู้เขียนเล่มนี้ ซึ่งได้อธิบายไว้ค่อนข้างละเอียดแล้ว ในที่นี้จึงขอ
ไม่กล่าวซ้ำอีก

เพียงแต่ขอให้ทราบว่าชื่อ "ขุนหลวงพระงั่ว" ที่ใช้กันอยู่ทุกวันนี้
ตามหลักฐานที่ค้นคว้าได้ในปัจจุบันนี้ ก็ปรากฏว่าเป็นชื่อที่ใช้กันมา
ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้นแล้ว ส่วนชื่อ "ขุนสุภมิตร" ซึ่งเป็น
ชื่อที่ใช้กันมาแต่ดั้งเดิมนั้น ก็ปรากฏว่าเป็นชื่อที่ใช้กันมาตั้งแต่สมัย
กรุงศรีอยุธยาตอนต้นเช่นกัน ดังนั้นชื่อทั้งสองชื่อนี้จึงเป็นชื่อที่ใช้
กันมาแต่ดั้งเดิมด้วยกันทั้งสิ้น ผู้เขียนจึงเห็นว่าน่าจะคงชื่อทั้งสอง
ชื่อนี้ไว้ในวงวรรณคดีและวรรณกรรมต่อไป

พลเมืองเหนือครั้งกรุงธนบุรี แล้วเป็นเจ้าพระยามหาเสนาที่สมุหพระกระลาโหมในรัชชกาลที่ ๑ ไม่ปรากฏว่ามีบุตรหลานสืบสกุล

ที่ ๒ ธิดาชื่อแจ่ม มารดาชื่อแก้ว ได้เป็นที่ท้าววรจันทร

ที่ ๓ บุตรชื่อคัม ได้เป็นที่พระยาสุรเสนา

พระยาจุฬาราชมนตรี เชน บุตรเจ้าพระยาเพ็ชรพิชัย ใจ มีบุตร คน ๑ คือ

ที่ ๑ บุตรชื่อแก้ว ได้เป็นที่หลวงศรีเนาวรัตน ครั้งกรุงธนแล้วได้เป็นที่พระยาจุฬาราชมนตรี ในรัชชกาลที่ ๑

พระยาจ่าแสนยากร เสน บุตรเจ้าพระยาเพ็ชรพิชัย ใจ มีบุตรธิดา ๕ คน คือ

ที่ ๑ ธิดาชื่อเบา

ที่ ๒ ธิดาชื่อแป้น

ที่ ๓ ธิดาชื่อดี ทั้ง ๓ คนนี้ตกไปอยู่เมืองพะม่า เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พะม่าข้าศึก

ที่ ๔ บุตรชื่อหม่อมบุญมา ครั้งกรุงศรีอยุธยาได้เป็นที่หลวงมหาใจภักดี ครั้งกรุงธนบุรีได้เป็นที่พระพลเมืองเพ็ชรบูรณ์ ถึงรัชชกาลที่ ๑ ได้เป็นพระยาตะเกิง แล้วเลื่อนเป็นเจ้าพระยายมราช ทั้ง ๔ คนนี้มารดาชื่อแก้ว

ที่ ๕ บุตรชื่อหม่อมบุนนาก มารดาชื่อบุญศรี (คือเจ้าพระยามหาเสนาบุนนาก ต้นสกุลบุนนากในบัดนี้)

ชั้นที่ ๖

ท้าววรจันทร แจ่ม ธิดา ท่านแก้ว มี ธิดา คน ๑ คือ ที่ ๑ ธิดา ชื่อ แมว เป็น เจ้าจอม มารดา ในรัชชกาลที่ ๑

พระยาสุรเสนา คุม บุตร ท่านแก้ว มีบุตร ธิดา ๒ คน คือ ที่ ๑ บุตร ชื่อ ด้ ได้เป็นที่พระอินทรรักษา แล้วเป็นที่พระราชรองเมือง

ที่ ๒ ธิดา ชื่อหนู

พระยาจุฬาราชมนตรี แก้ว บุตรพระยาจุฬาราชมนตรี เชน มี บุตรธิดา กับเสม ๒ คน คือ

ที่ ๑ ธิดา ชื่อ หงส์ ถวายตัวทำราชการฝ่ายใน

ที่ ๒ ธิดา ชื่อ นก เป็นภรรยาพระยาวรเทพ เถือน

เจ้าพระยามหาเสนา บุญมา บุตรพระยาจ่าแสนยากร เสน มี บุตร ธิดา ๖ คน คือ

ที่ ๑ ธิดา ชื่อ แข

ที่ ๒ บุตร ชื่อ เขียน ทั้ง ๒ คนน มารดา ชื่อไตร ตกไปอยู่เมืองพะม่า เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสีย แก่พะม่าข้าศึก

ที่ ๓ ธิดา ชื่อ ทรัพย เป็นเจ้าจอมในรัชชกาลที่ ๑

ที่ ๔ บุตร ชื่อ กระต่าย ได้เป็นที่นายไชยชรรค์ แล้วเป็นพระตะเกิง พระยารามกำแหง และพระยาอภัยพิพิธ โดยลำดับ ๒ คนนี้ มารดา ชื่อ เป้า

ที่ ๕ บุตร ชื่อ ม่วง

ที่ ๖ บุตร ชื่อ นุช ได้เป็น ที่ พระอินทรเดช แล้ว เลื่อน เป็น พระยาเพ็ชรบูรณ์ ทั้ง ๒ คน มารดา ชื่อไข่

เจ้าพระยามหาเสนา บุนนาก บุตร พระยา จ่าแสนยากร เสน มี บุตร ธิดา ๒ คน คือ

ที่ ๑ ธิดาไม่มีชื่อถึง แก่ กรรม แต่ ยังเด็ก

ที่ ๒ ธิดา ชื่อ คุณตานี เกิด ปีมะเส็ง ฉศก จุลศักราช ๑๑๓๖ (พ.ศ. ๒๓๑๗) ทั้ง ๒ คน นี้ มารดา ชื่อ ฉิม เป็น ภรรยา เดิม มี บุตร ธิดา กับ เจ้าคุณ นวล ๑๐ คน คือ

ที่ ๓ คุณชายใหญ่ ไม่มีชื่อ

ที่ ๔ คุณหญิง นุ่น เกิด วัน อาทิตย์ เดือน ๘ ขึ้น ๑๓ ค่ำ เวลา เช้าตรู่ ปีระกา นพศก จุลศักราช ๑๑๓๙ (พ.ศ. ๒๓๒๐)

ที่ ๕ คุณชาย ก้อน เกิด วันอาทิตย์ เดือน ๘ ขึ้น ๑๔ ค่ำ เวลา ยามเศษ ปีกุน เอกศก จุลศักราช ๑๑๔๑ (พ.ศ. ๒๓๒๒)

ที่ ๖ คุณชาย ทิน เกิด วันอังคาร เดือน ๓ ขึ้น ๑๓ ค่ำ เวลา ทุ่มเศษ ปีชวด โทศก จุลศักราช ๑๑๔๒ (พ.ศ. ๒๓๒๓)

ที่ ๗ คุณหญิง คุ้ม เกิด วันศุกร์ เดือน ยี่ แรม ๗ ค่ำ เวลาเที่ยง ปีขาล จัตวาศก จุลศักราช ๑๑๔๔ (พ.ศ. ๒๓๒๕) เป็น ผู้สำเร็จ ราชการ อยู่ใน วังหน้า เรียก ว่า เจ้าคุณ วัง หน้า อายุ ได้ ๔๙ ถึง อสัญญกรรม เมื่อ เดือน ๑๒ ปีขาล โทศก

ที่ ๘ คุณหญิง ต่าย เกิด วันอังคาร เดือน ๓ ขึ้น ๑๓ ค่ำ เวลา

๕ โมงเช้า ปีเถาะ เบญจศก จุลศักราช ๑๑๔๕ (พ.ศ. ๒๓๒๖) เป็นผู้สำเร็จราชการอยู่ในทูลกระหม่อมปราสาท เรียกว่าเจ้าคุณปราสาท อายุได้ ๖๙ ปี ถึงอสัญญกรรมเมื่อณวัน เดือน ๕ ขึ้น ๕ ค่ำ ปีกุนตรีศก จุลศักราช ๑๒๑๓ (พ.ศ. ๒๓๙๔)

ที่ ๙ คุณหญิงพั้ง เกิดวันจันทร เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๔ ค่ำ เวลา ๑๐ ทุ่ม ปีมะเส็ง จุลศักราช ๑๑๔๗ (พ.ศ. ๒๓๒๗)

ที่ ๑๐ คุณชายดิศ เกิดวันเสาร์ เดือน ๕ ขึ้น ๗ ค่ำ เวลาโมงเช้า ปีวอก จุลศักราช ๑๑๕๐ (พ.ศ. ๒๓๓๑) ทำราชการแผ่นดินพระพุทธยอดฟ้าเป็นนายสุดจินดา แล้วเป็นหลวงศักดินายเวร แผ่นดินพระพุทธเลิศหล้า เป็นเจ้าหมื่นไวยวรนาถ พระยาสุริยวงศมนตรีจางวางมหาดเล็ก เจ้าพระยาพระคลัง ครองแผ่นดินพระนั่งเกล้า ท่านได้ว่าที่สมุหพระกระลาโหมด้วย แต่เรียกกันว่าเจ้าคุณพระคลัง ว่าที่สมุหพระกระลาโหม ครั้นแผ่นดินพระจอมเกล้า เป็นสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยุรวงศ สำเร็จราชการบังคับฝ่ายเหนือ เรียกว่าสมเด็จองค์ใหญ่ อายุท่านได้ ๖๙ ปี ท่านถึงแก่พิราลัย เมื่อวันพฤหัสบดี เดือน ๖ ขึ้น ๑๐ ค่ำ ปีเถาะสัปตศก จุลศักราช ๑๒๑๗ (พ.ศ. ๒๓๙๘)

ที่ ๑๑ คุณชายแขก เกิดวันพฤหัสบดี เดือน ๖ แรม ๑๕ ค่ำ เวลาทุ่มเศษ ปีจอ โทศก จุลศักราช ๑๑๕๒ (พ.ศ. ๒๓๓๓)

ที่ ๑๒ คุณชายทัต เกิดวันอังคาร เดือน ๔ แรม ๖ ค่ำ เวลาเช้าตรู่ ปีกุน ตรีศก จุลศักราช ๑๑๕๓ (พ.ศ. ๒๓๓๔) ทำราชการ

แผ่นดิน พระพุทธยอดฟ้า เป็นที่นายสนิท หุ้มแพร แผ่นดินพระพุทธเลิศหล้า ขึ้นไปอยู่วังหน้าเป็นที่จมื่นเด็กไชย (เด็กชา?) แล้วกลับลงมาอยู่วังหลวง เป็นที่พระยาศรีสุริยวงศ จางวางมหาดเด็ก ครั้นแผ่นดินพระนั่งเกล้า เป็นพระยาศรีพิพัฒน์ จางวางพระคลังสินค้า แผ่นดินพระจอมเกล้า เป็นสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติ นรเนตรนาถสุริยวงศ สำเร็จราชการในพระนคร เรียกว่าสมเด็จเจ้าพระยาองค์น้อย อายุท่านได้ ๖๗ ปี ถึงแก่พิราลัยเมื่อวันอาทิตย์ เดือน ๓ แรม ๙ ค่ำ ปีมะเส็งอัฐศก จุลศักราช ๑๒๑๙ (พ.ศ. ๒๓๙๙) รวมบุตรธิดาที่เกิดกับเจ้าคุณนวล ๑๐ คน ด้วยกัน

เกิดด้วยภรรยาอื่น

ที่ ๑๓ คุณหญิงปุ เกิดปีมะโรง ฉศก จุลศักราช ๑๑๔๖ (พ.ศ. ๒๓๒๗)

ที่ ๑๔ คุณชายเพื่อน เกิดปีวอก สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๑๕๐ (พ.ศ. ๒๓๓๑) ได้เป็นที่พระยาอภัยพิพิธ

ที่ ๑๕ คุณชายจาด เกิดปีชวด จัตวาศก จุลศักราช ๑๑๕๔ (พ.ศ. ๒๓๓๕) ได้เป็นที่หลวงแก้วอายัติ

ที่ ๑๖ คุณหญิงจิตร เกิดปีชาล ฉศก จุลศักราช ๑๑๕๖ (พ.ศ. ๒๓๓๗) เป็นเจ้าจอม

ที่ ๑๗ ชายชื่อสุด เป็นที่นายฉลองไนยนาถ หุ้มแพร มหาดเด็กในพระราชวังบวร ทั้ง ๕ นมารดาชื่อกอง

ที่ ๑๘ คุณหญิงใหญ่ ไม่มีชื่อ เกิดปีเถาะเบญจศก จุลศักราช ๑๑๕๕ (พ.ศ. ๒๓๒๖)

ที่ ๑๙ คุณหญิง กลัด เกิด ปี มะเมีย อัฐศก จุลศักราช ๑๑๔๘
(พ.ศ. ๒๓๒๙)

ที่ ๒๐ คุณหญิง นก เกิด ปีกุน ตรีศก จุลศักราช ๑๑๕๓
(พ.ศ. ๒๓๓๔) เป็น เจ้าจอม

ที่ ๒๑ คุณหญิง เงียบ เกิด ปี มะโรง อัฐศก จุลศักราช ๑๑๕๘ (พ.ศ. ๒๓๓๙) ทั้ง ๕ คนนี้ มารดา ชื่อ มิ่ง

ที่ ๒๒ คุณชาย น้อย เกิด ปี เถาะ สัปตศก จุลศักราช ๑๑๕๗ (พ.ศ. ๒๓๓๘) เป็น มหาดเล็ก

ที่ ๒๓ คุณหญิง จัน

ที่ ๒๔ คุณชาย พ้อม[๑] เกิด ปี วอก โทศก จุลศักราช ๑๑๖๒
(พ.ศ. ๒๓๔๓) ได้ เป็น หลวงวิสูตรสมบัติ แล้ว เป็น พระยา บาง ละมุง ทั้ง ๓ คนนี้ มารดา ชื่อ อ่วม

ที่ ๒๕ คุณชาย แพ เกิด ปี มะแม นพศก จุลศักราช ๑๑๔๙
(พ.ศ. ๒๓๓๐)

ที่ ๒๖ คุณชาย เสงี่ยม เกิด ปี วอก สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๑๕๐ (พ.ศ. ๒๓๓๑) เป็น เปรียญ ๖ ประโยค

ที่ ๒๗ คุณหญิง ซ่ม เกิด ปี ระกา เอกศก จุลศักราช ๑๑๕๑
(พ.ศ. ๒๓๓๒) เป็น เจ้าจอม อยู่งาน

ที่ ๒๘ ที่ ๒๙ คุณหญิง ไม่มีชื่อ ทั้ง ๕ คนนี้ มารดา ชื่อ ฉิม

---

๑. เป็น คุณตา หม่อม ละม้าย เทวกุล

ที่ ๓๐ คุณหญิง ชู เกิด ปีกุน ตรีศก จุลศักราช ๑๑๕๓ (พ.ศ. ๒๓๓๔) เป็นเจ้าจอม

ที่ ๓๑ คุณชาย ชื่อ แสงจันทร เป็น มหาดเล็ก รายงาน วัด พระเชตุพน ทง ๒ คนนี้มารดาชื่อตุ

ที่ ๓๒ คุณชาย เมือง เกิด ปีเถาะ สัปตศก จุลศักราช ๑๑๕๗ (พ.ศ. ๒๓๓๘) ได้เป็น ที่หลวงสุนทร แล้วเป็นหลวงแก้ว อายัติ เป็น พระยาจันทบุรี แล้วเลื่อนเป็น พระยาศรีอัครราช มารดาชื่อ จัน

ที่ ๓๓ คุณชาย ชื่อ แสง

ที่ ๓๔ คุณหญิง สุก เกิด ปีกุน เบญจศก จุลศักราช ๑๑๖๕ (พ.ศ. ๒๓๔๖) ทั้ง ๒ นี้มารดาชื่อทิน

ชั้นที่ ๗

ท้าววรจันทร แมว ธิดา ท่านแจ่ม มีพระองค์เจ้า พระองค์ ๑ คือ

ที่ ๑ พระองค์เจ้า ศศิธร

พระราชรองเมือง ดี บุตรพระยาสุรเสนา คุ้ม มีบุตรธิดา ๒ คน คือ

ที่ ๑ ธิดาชื่อ เกษ รับราชการ ฝ่ายใน ในกรมพระราชวังบวรรัชชกาลที่ ๑

ที่ ๒ บุตรชื่อตาบ เป็นมหาดเล็กในกรมพระราชวังบวรรัชชกาลที่ ๒

ท่านนก ธิดาพระยาจุฬาราชมนตรี แก้ว มีบุตรธิดา ๕ คน คือ

ที่ ๑ บุตรชื่อ นาม ได้เป็นที่หลวงราชเศรษฐี แล้วเป็น พระยาจุฬาราชมนตรี

ที่ ๒ บุตร ชื่อ น้อย ได้ เป็น ที หลวง ศรีเนาวรัตน ในรัชชกาล
ที่ ๓ แล้ว เป็น พระศรียศ

ที่ ๓ ธิดา ชื่อ จีบ รับราชการ ฝ่าย ใน ในรัชชกาล ที่ ๒
ที่ ๔ ธิดา ชื่อ สุด เป็น ภรรยา (หลวง) ศรีวรข่านยี

พระยาอภัยพิพิธ กระต่าย บุตร เจ้าพระยา มหาเสนา บุญมา มี บุตร คือ

ที่ ๑ บุตร ชื่อ สิง
ที่ ๒ บุตร ชื่อ จัน ได้เป็น พระยาสาครบุรานุรักษ
ที่ ๓ บุตร ชื่อ เมือง
ที่ ๔ บุตร ชื่อ โต ได้ เป็น พระยาจันทบุรี
ที่ ๕ บุตร ชื่อ หมี
ที่ ๖ บุตร ชื่อ น่วม
ที่ ๗ บุตร ชื่อ เนียม
ที่ ๘ บุตร ชื่อ แตงโม
ที่ ๙ บุตร ชื่อ บุศย์ เป็น มหาดเล็ก
ที่ ๑๐ ธิดา ชื่อ แส่ง
ที่ ๑๑ ธิดา ชื่อ ใย
ที่ ๑๒ ธิดา ชื่อ แก้ว
ที่ ๑๓ ธิดา ชื่อ รุน เป็น เจ้าจอม ในรัชชกาล ที่ ๔ [๑]

---

๑ ลำดับ บุตร ธิดา พระยา อภัยพิพิธ กระต่าย นี้ ในต้นฉะบับ กลาว ว่า เกิด ด้วย ภรรยา หลายคน จดไว้ เป็น พวก ชาย พวก หญิง เห็น จะไม่ ได้ ลำดับ ตาม แก่ และ อ่อน

พระยาเพ็ชรบูรณ์ นุช บุตรเจ้าพระยามหาเสนา บุญมา มีบุตรธิดา คือ

ที่ ๑ บุตรชื่อคง

ที่ ๒ บุตรชื่อพุ่ม

ที่ ๓ ธิดาชื่อพัน

ที่ ๔ ธิดาชื่อหรุ่น เป็นหม่อมห้ามในกรมหมื่นสุรินทรรักษ์

เจ้าคุณตานี ธิดาเจ้าพระยามหาเสนา บุนนาก มีพระองค์เจ้า ๒ พระองค์ คือ

ที่ ๑ พระองค์เจ้าหญิงจงกลนี

ที่ ๒ พระองค์เจ้าเสาวรัตร เป็นกรมหมื่นสุรินทรรักษ์

ท่านบู ธิดาเจ้าพระยามหาเสนา บุนนาก มีบุตรกับขุนศรี ๑ คน คือ

๑ บุตรชื่อก่าย ตาย

๒ บุตรชื่อคง เป็นที่ขุนธนสมบัติ

ขุนศรีสามีตาย ได้สามีใหม่ คือหลวงสรวิชิต ช้าง มีบุตรธิดาด้วยกัน ๔ คน คือ

๓ ธิดาชื่อจิ้น

๔ ธิดาชื่อส่ง

๕ ธิดาชื่อเอียม

๖ บุตรชื่อขาว

พระยาอภัยพิพิธ เพื่อน บุตรเจ้าพระยามหาเสนา บุนนาก มีบุตรธิดากับป้อม (ธิดาเจ้าพระยารัตนาธิเบศร กุน) ๔ คน คือ

๑ บุตรชื่อเอี่ยม

๒ บุตรชื่อกลาง

๓ บุตรชื่อน้อย

๔ ธิดาชื่อตลับ ทำราชการฝ่ายใน มีบุตรกับภรรยาอื่นอีก ๒ คน คือ

๕ บุตรชื่อพึ่ง

๖ บุตรชื่อแย้ม

หลวงแก้วอายัติ จาด บุตรเจ้าพระยามหาเสนา บุนนาก มีบุตรธิดากับคุณภรรยาหลวง ๑๐ คน คือ

๑ ธิดาชื่อกลิ่น เป็นภรรยาสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ (ช่วง)

๒ บุตรชื่อภู่ ได้เป็นที่หลวงศิริสมบัติ แล้วเป็นพระจักราธิราชภักดี ที่สุดเป็นพระยาสุรเสนา [๑]

๓ บุตรชื่อรอด

๔ บุตรชื่อศุข ได้เป็นที่พระมหาสงคราม [๒]

๕ บุตรชื่อทับ ได้ที่เป็นหลวงเทพเสนี แล้วเป็นพระยาพิพัฒนโกษา (ต้นสกุลจาติกรัตน)

๖ บุตรชื่อสุด ได้เป็นที่ขุนเรืองเดชสาครขันธ์ แล้วเป็นพระสมุทสาครสงคราม ต่อมาเป็นพระยา [๓]

มีบุตรกับภรรยาอื่นอีก ๔ คน คือ

---

๑ เป็นบิดาท่านนวม มารดาพระยาศุภกรณ์บรรณสาร (นุ่ม วสุธาร)

๒ บิดาเจ้าพระยาราชศุภมิตร

๓ บิดาพระยานรนารถ (ปุย บุนนาก)

๗ บุตร ชื่อ เอี่ยม

๘ บุตร ชื่อ โต

๙ บุตร ชื่อเผือก

๑๐ บุตร ชื่อ กระเรียว

พระยาศรีอัคราช เมือง บุตร เจ้า พระยา มหาเสนา บุนนาก มี บุตร ธิดา กับ บัว ภรรยา หลวง ๖ คน คือ

๑ ธิดา ชื่อพัน เป็นภรรยา สมเด็จเจ้าพระยา บรมมหาศรีสุริยวงศ (ช่วง)

๒ ธิดา ชื่อ เงิน

๓ ธิดา ชื่อ หยาด เป็นภรรยา นายรักษา ภูวนาถ (หยอด) หุ้ม แพร มหาดเล็ก วังหน้า สามี ถึง แก่ กรรม แล้ว มา เป็น ภรรยา สมเด็จ เจ้า พระยา บรมมหาศรีสุริยวงศ (ช่วง)

๔ บุตร ชื่อ สิน เป็น ที่ พระกำแหง ฤทธิรงค์ ผู้ช่วย ราชการ เมือง จันทบุรี

๕ บุตร ชื่อ แย้ม

๖ บุตร ชื่อ จีน เป็นมหาดเล็กต่อมาเป็น พระยาวิเศษโภชนา[๑] มี บุตร ธิดา กับ ภรรยา น้อย อีก ๔ คน คือ

๗ ธิดา ชื่อ เบ้า เป็น ภรรยา พระ[redacted]มหาสงคราม (ศุข)[๒]

---

๑ เป็น บิดา พระยา ราชสมบัติ (เอิบ) และ ต้นสกุล บุรานนท์

๒ มารดา เจ้าพระยา ราชศุภมิตร

๘ ธิดา ชื่อ สอน

๙ บุตร ชื่อ ทิม

๑๐ บุตร ชื่อ ปาน

คุณชายน้อย บุตร เจ้าพระยา มหาเสนา บุนนาก มี ธิดา กับ แช
คน ๑ คือ

๑ ธิดา ชื่อ ชำ เป็น ภรรยา จีน หมา

พระยาบางละมุง พ้อม บุตร เจ้า พระยา มหาเสนา บุนนาก มี
บุตร ธิดา ๓ คน คือ

๑ บุตร ชื่อ รอด

๒ ธิดา ชื่อ ยม โดย

๓ ธิดา ชื่อ โสภา

สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยุรวงศ ดิศ บุตร เจ้า พระยา
มหาเสนา บุนนาก มี บุตร ธิดา กับ เจ้าคุณหญิง ๙ คน คือ

ที่ ๑ คุณหญิง ไม่ มี ชื่อ

ที่ ๒ คุณ ชาย ช่วง เกิด เมื่อ ปี มะโรง สัมฤทธิศก จุลศักราช
๑๑๗๐ (พ.ศ. ๒๓๕๑) ครั้น แผ่นดิน พระ นั่ง เกล้า ฯ ได้ เป็น ที่ นาย
ไชยชรรค์ แล้ว เป็น หลวง นายสนิท แล้ว เป็น เจ้า หมื่น ไวยวรนาถ แล้ว เป็น
ที่ พระยา ศรีสุริยวงศ จางวาง มหาดเล็ก ครั้น แผ่นดิน สมเด็จ พระจอม
เกล้า ฯ ได้ เป็น เจ้าพระยา ศรีสุริยวงศ ที่ สมุหพระกระลาโหม ครั้น แผ่นดิน
พระจุลจอมเกล้า ท่าน ได้ เป็น ที่ ผู้ สำเร็จ ราชการ แผ่นดิน แล้ว โปรด
ให้ เป็น ที่ สมเด็จ เจ้าพระยา บรมมหาศรีสุริยวงศ ผู้ สำเร็จ ราชการ แผ่นดิน

ห้องสมุดพุทธสมาคม
จังหวัดนครราชสีมา

ชั้นที่ ๙

พระยาจุฬาราชมนตรี นาม บุตรท่านนก มีบุตรธิดา ๓ คน คือ

ที่ ๑ บุตรชื่อหนู ได้เป็นหลวงราชเศรษฐี

ที่ ๒ ธิดาชื่อนาก

ที่ ๓ ธิดาชื่อปุก

พระศรียศ น้อย บุตรท่านนก มีบุตร ๒ คน คือ

ที่ ๑ บุตรชื่อแย้ม

ที่ ๒ บุตรชื่อยิ้ม

เจ้าจอมมารดาหรุ่น ธิดาพระยาอภัยพิพิธ กระต่าย มีพระองค์เจ้าองค์ ๑ คือ

ที่ ๑ พระองค์เจ้าอรุณวดี

นายคง บุตรพระยาเพ็ชรบูรณ์ นุช มีบุตรคน ๑ คือ

ที่ ๑ บุตรชื่อปาน

นายพุ่ม บุตรพระยาเพ็ชรบูรณ์ นุช มีบุตรคน ๑ คือ

ที่ ๑ บุตรชื่อโนรี

หม่อมหรุ่น ธิดาพระยาเพ็ชรบูรณ์ นุช มีหม่อมเจ้าองค์ ๑ คือ

ที่ ๑ หม่อมเจ้าสุบรรณ

กรมหมื่นสุรินทรรักษ์ มีโอรสธิดา ๒๐ องค์ คือ

ที่ ๑ หม่อมเจ้ามหาหงส์ เป็นพระองค์เจ้าในรัชชกาลที่ ๔

ที่ ๒ หม่อมเจ้าสุบรรณ (ดูที่หม่อมหรุ่น)

ทะเบียน 1264

หอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ ร.๙ นครราชสีมา

ที่ ๓ หม่อมเจ้าประทุมเสพ
ที่ ๔ หม่อมเจ้านิล
ที่ ๕ หม่อมเจ้าวายุภักษ
ที่ ๖ หม่อมเจ้ากลาง
ที่ ๗ หม่อมเจ้าสิน
ที่ ๘ หม่อมเจ้าจินดา
ที่ ๙ หม่อมเจ้าหญิงดาว
ที่ ๑๐ หม่อมเจ้าหญิงแห
ที่ ๑๑ หม่อมเจ้าหญิงเบ้า
ที่ ๑๒ หม่อมเจ้าหญิงกลิ่น
ที่ ๑๓ หม่อมเจ้าหญิงสาลี่
ที่ ๑๔ หม่อมเจ้าหญิงเรไร
ที่ ๑๕ หม่อมเจ้าหญิงพนม
ที่ ๑๖ หม่อมเจ้าหญิงพลับ
ที่ ๑๗ หม่อมเจ้าหญิงสังวาล
ที่ ๑๘ หม่อมเจ้าหญิงชจร
ที่ ๑๙ หม่อมเจ้าหญิงมะเดื่อ
ที่ ๒๐ หม่อมเจ้าหญิงเล็ก[๑]

---

๑. หม่อมเจ้าชาย-หญิงในกรมนี้ก็เห็นจะไม่ได้เรียงตามแก่อ่อ